

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

A1.

1. Θαλής → ε.
2. Αριστοτέλης → α.
3. Ντεκάρτ → στ.
4. Λοκ → β.

A2. <<Οντολογία>>: ο κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με το τι υπάρχει και αν υπάρχει (λόγος περί του όντος). Άλλωστε, στη φιλοσοφική γραμματεία η λέξη <<ον>> χρησιμοποιείται ως ένας γενικός, περιληπτικός όρος, προκειμένου να δηλωθεί η πραγματικότητα.

<<Άπειρον>>: Η αρχή του κόσμου, κατά τον Αναξίμανδρο, το στοιχείο από το οποίο προήλθε ο κόσμος και το οποίο είναι ουδέτερο στο συμπαντικό αγώνα που διεξάγουν τα τέσσερα στοιχεία της φύσης. Το άπειρον είναι αιώνιο και άχρονο, άλλα απροσδιόριστο ποιοτικά (ο Αναξίμανδρος δεν το ορίζει).

<<Θυμοειδές>>: Το επίπεδο της ψυχής του ανθρώπου που βρίσκεται ανάμεσα στο λογιστικό (ανώτατο) και στο επιθυμητικό (κατώτατο) και που περικλείει τις βουλευτικές ενέργειες του, σύμφωνα με τη θεωρία του Πλάτωνα.

<<Προτάσεις του πρέπει>>: είναι αυτές που δεν περιγράφουν γεγονότα, πρόσωπα, καταστάσεις κλπ, αλλά τα αξιολογούν και δεν μπορούν από τη φύση τους να προσλάβουν κάποια τιμή αλήθειας (δεν μπορούν να είναι δηλαδή ούτε αληθείς ούτε ψευδείς), π.χ. στην πρόταση <<Πρέπει να κρατήσεις το λόγο σου>> δεν μπορώ να απαντήσω ότι είναι αλήθεια πως πρέπει να κρατήσω το λόγο μου.

A3. Η υπερβατικολογική συνείδησή μας, όντας πίσω και έξω από το πλέγμα των εμπειριών μας, είναι ο κοινός παρονομαστής και εκτιμητής όλων όσα συμβαίνουν μέσα μας. Η υπερβατικολογική συνείδησή μας, ως παρατηρητής του εσωτερικού κόσμου μας, επιλέγει από τις αποσπασματικές και ενίοτε ετερόκλητες μεταξύ τους παραστάσεις που έχουμε σχηματίσει, μέσω των αισθήσεών μας, εκείνες που είναι κατάλληλες για να συγκροτήσει οργανωμένα σύνολα. Χάρη στην υπερβατολογική μας συνείδηση μπορούμε, για παράδειγμα, παραστάσεις, όπως εκείνες του κίτρινου χρώματος, της σκληρότητας ή του παραλληλόγραμμου σχήματος κ.τ.λ., αφού τις ξεχωρίσουμε από άλλες παραστάσεις μας, όπως εκείνες του πικρού, του υγρού κτλ, να τις συνθέσουμε σε ένα ενιαίο σύνολο σχηματίζοντας έτσι το αισθητό αντικείμενο ενός, ας πούμε, κίτρινου τραπεζιού. Χωρίς την υπερβατολογική συνείδησή μας θα ήταν αδύνατο, ακούγοντας την καμπάνα που χτυπάει δύο φορές, να ξέρουμε ότι χτύπησε δύο φορές. Θα ακούγαμε πάντοτε έναν ήχο της καμπάνας και μετά έναν άλλο ήχο, χωρίς ποτέ να

μπορούμε να συνδέσουμε τον ένα ήχο της καμπάνας με τον άλλο ήχο που ακολουθεί.

A4. Σύμφωνα με τον Χιουμ είναι λογικά ανεπίτρεπτο να υποθέτουμε την ύπαρξη μιας πνευματικής υπόστασης. Σε όλους μας έχει δημιουργηθεί η εντύπωση ότι μέσα στο σώμα μας, υπάρχει μια άυλη υπόσταση – η <<ψυχή>>, το <<πνεύμα>>, ο <<νους>>, η <<συνείδηση>> ή όπως αλλιώς μπορούμε να την ονομάσουμε – μέσα στην οποία είναι αποθηκευμένες όλες οι εμπειρίες μας, ό,τι δηλαδή ως τώρα έχουμε βιώσει, όπως επιθυμίες, προθέσεις, αισθήματα ή παραστάσεις που έχουμε σχηματίσει μέσω των αισθήσεών μας για τα πράγματα και τα γεγονότα.

Ο Χιουμ θεωρεί την εικόνα αυτή του εαυτού μας αυθαίρετη. <<Όταν εισδύω βαθιά μέσα στον εαυτό μου>>, σημειώνει χαρακτηριστικά, <<προσκρούω πάντοτε σ' αυτή ή εκείνη τη συγκεκριμένη εμπειρία του θερμού ή του ψυχρού, του φωτός ή της σκιάς, της αγάπης ή του μίσους, του πόνου ή της χαράς. Μου είναι αδύνατο να συλλάβω ποτέ τον εαυτό μου ανεξάρτητα από κάποια εμπειρία, να παρατηρήσω οτιδήποτε άλλο εκτός από τις εμπειρίες μου>>.

Θέλοντας να θεμελιώσει τον ισχυρισμό του αυτό, ο Χιουμ αναφέρει καταστάσεις, όπως την ώρα που κοιμόμαστε, όπου οι εμπειρίες μας απαλείφονται. Σε τέτοιες περιπτώσεις, παύουμε επίσης να έχουμε συνείδηση του εαυτού μας – της ύπαρξης του πνεύματος μας, της ψυχής μας ή της συνείδησής μας. Αν πράγματι διαθέταμε μέσα μας κάποια ανεξάρτητη πνευματική υπόσταση, θα μπορούσαμε να τη συλλάβουμε σε καταστάσεις, όπως εκείνη του ύπνου, όπου έχουν απαλειφθεί οι εμπειρίες μας.

Εκείνο που θεωρούμε μέσα μας <<εαυτό>> μας, κατά το Χιουμ, δεν είναι τίποτε άλλο παρά το σύνολο των εμπειριών μας. Εκείνο που αποκαλούμε <<πνεύμα>>, <<ψυχή>>, <<νους>> ή <<συνείδηση>> είναι η δέσμη των εμπειριών μας και τίποτε άλλο. Η υπόθεση για την ύπαρξη, πέρα από αυτά, κάποιας μυστηριώδους πνευματικής υπόστασης μοιάζει με την εικόνα ενός φαντάσματος. Όλοι μιλάμε για τα φαντάσματα χωρίς να τα έχουμε δει ποτέ μας. Γι' αυτό και ένας εχέφρων άνθρωπος δεν πιστεύει στην ύπαρξή τους.

B1. Η μορφή ενός αισθητού πράγματος, που αλλάζει, κατά τον Πλάτωνα, όταν μεταβάλλονται οι συνθήκες παρατήρησης, αντιστοιχεί σε ό,τι ο Αριστοτέλης ονομάζει <<συμβεβηκότα>>. Παράλληλα, η πλατωνική Ιδέα, το <<όντως ον>> στην οποία οφείλει την ύπαρξη του το αισθητό αντικείμενο, στην αριστοτελική σκέψη εμφανίζεται ως ουσία – το "τόδε τι" – εκείνο το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό που κάνει ένα πράγμα να είναι αυτό που είναι. Ωστόσο, η Ιδέα, κατά τον Πλάτωνα, είναι αυθυπόστατη, ενώ η "ουσία" για τον Αριστοτέλη, είναι ενσωματωμένη στο ίδιο το αισθητό αντικείμενο (Βλ. Φυλ. Ρόμβου σελ. 88). Η Ιδέα συλλαμβάνεται με τη νόηση, ενώ η ουσία – μορφή με τις αισθήσεις.

Επίσης, η πλατωνική Ιδέα είναι αναλλοίωτη. Αντιθέτως, το "τόδε τι" του Αριστοτέλη δεν είναι δεδομένο, κάτι έτοιμο, που προϋπάρχει του πράγματος. Απεναντίας, είναι το αποτέλεσμα μιας σύνθετης διαδικασίας. Ο Αριστοτέλης θεωρεί τα όντα ως μια μετάβαση από την κατάσταση της άμορφης ύλης προς ένα σκοπό, δηλαδή προς τη μορφή τους, μία μετάβαση

από την περιοχή της δυνατότητας στην περιοχή της πραγματικότητας, μια διαδικασία εμπραγμάτωσης (εντελέχεια).

Την τελεολογική αυτή αντίληψη τη μεταφέρει σε ολόκληρο το σύμπαν, το οποίο θεωρεί ως ένα σύστημα μέσων και σκοπών. Κάθε ένα από τα όντα που το απαρτίζουν ενέχει ως ατομικό σκοπό την απόκτηση της μορφής του, αλλά ταυτόχρονα γίνεται και μέσο για την πραγμάτωση – την ολοκλήρωση της μορφής κάποιου άλλου όντος. Όπως εξηγεί ο Αριστοτέλης, “τίποτε η φύση δε φτιάχνει μάταια”. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι τα φυσικά όντα εμπεριέχουν την πηγή της κίνησής τους. Ενυπάρχει σ’ αυτά η ενέργεια ως θεμελιώδης ιδιότητα (Εντελέχεια = η ενυπάρχουσα σε κάθε όν τάση προς την τελείωση).

Όσον αφορά στα τεχνητά όντα, όπως ένα έπιπλο, η ενέργεια που καταβάλλεται για να φτιαχτούν, για να αποκτήσουν μορφή είναι άμεσα ορατή. Η “μορφή” για τον Αριστοτέλη, σημαίνει αρχικά την αισθητή μορφή, το αντικείμενο που γίνεται αντιληπτό από την αισθητηριακή εμπειρία. Συνήθως, όμως, η μορφή είναι ταυτόχρονα και μία νοητή δομή – πραγματικότητα (ο νους μορφοποιείται και προσδιορίζεται απ’ ό,τι γνωρίζει). Για παράδειγμα, η μορφή ενός αγάλματος υπάρχει πρώτα στο νου, στην ψυχή του γλύπτη ως “σύλληψη” (νοητή δομή) και αυτή είναι που τον παρακινεί να εργαστεί για να την <<επενδύσει>> στο μάρμαρο.

B2. Κατά τον Επίκουρο, το κριτήριο, προκειμένου να κρίνουμε ποιες ηδονές είναι κατάλληλες για να τις επιλέξουμε, δεν είναι η έντασή τους, αλλά η ποιότητά τους. Επιδίωξη των συνετών ανθρώπων δεν είναι το κυνήγι των ανεξέλεγκτων ηδονών (<< δεν εννοούμε τις ηδονές των ασώτων>>), αλλά η προοπτική της αποφυγής του πόνου, που μπορεί να διασφαλιστεί μέσω των καταστημάτων ηδονών. Οι καταστηματικές ηδονές είναι συνυφασμένες με καταστάσεις του εαυτού μας που χαρακτηρίζονται από την ηρεμία και τη γαλήνη. Απαλλάσσουν τον άνθρωπο από τον πόνο και την ταραχή του νου, τον οδηγούν στο νηφάλιο στοχασμό και τον βοηθούν να απορρίψει τις δοξασίες που προκαλούν σύγχυση.

Οι καταστηματικές ηδονές μας φέρνουν πιο κοντά στην ευτυχία. Γι’ αυτό και ο Επίκουρος μας προτρέπει να τις προτιμάμε από τις κατά κίνησιν ηδονές ή, όταν βιώνουμε μια κατά κίνησιν ηδονή, να έχουμε πάντοτε στο μυαλό μας κάποια καταστηματική ηδονή. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατό να αποφύγουμε τις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να έχει η κάρπωση εκ μέρους μας μιας κατά κίνησιν ηδονής.

Ο Αντισθένης, εισηγητής της θεωρίας το κυνισμού, υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος για να γίνει ευτυχισμένος πρέπει να κατακτήσει την αρετή. Η αρετή θα τον οδηγήσει στη γαλήνη και στην ηρεμία (ομοιότητα). Για να την κατακτήσει κανείς όμως, οφείλει να αποδесμευτεί από τις επιθυμίες του και τη διάθεση του να καρπωθεί ηδονές (διαφορά). Χρειάζεται να μάθει να είναι εγκρατής (ομοιότητα).

Η εκδοχή το ακραίου ηδονισμού, που εκπροσωπούσε ο Αρίστιππος, υποστήριζε την κάρπωση των ηδονών με κάθε τρόπο. Αντίθετα, ο Επίκουρος ισχυρίστηκε ότι μερικές φορές οφείλουμε να παρακάμπτουμε την ηδονή όταν θα μας οδηγήσει σε δυσάρεστα αποτελέσματα.

**Επιμέλεια: Παρασκευαΐδου Ολυμπία, Τσακίρογλου Σπύρος, Καθηγητές
Φιλοσοφίας.**

